

Fra:

Kommunikasjon

MARION FEDERL

På sporet av ordet

- Alle mennesker trenger kontakt med andre.
- De vil ha noen å dele tanker, erfaringer og følelser med, og de vil høre hva andre vet og mener.
- Denne kontakten og utvekslingen av informasjon kaller vi *kommunikasjon*.
- Ordet kommunikasjon kommer fra latin *communicare*, som betyr "dele med andre, gjøre felles, meddele".

Norskfaget – et kommunikasjonsfag

Norskfaget handler om ulike former for kommunikasjon: med ord, med kroppsspråk, med bilder og andre slags tegn. Derfor trenger du å lære deg noen grunnleggende fagbegreper, og de finner du i dette kapitlet.

Kronprinsparet i samtale med gjester

Opphavsmann: [NTB scanpix](#)

Bilde:

Reklamen påvirker. Den informerer. Og den underholder!

Språkfunksjoner

Vi vil alltid oppnå noe med det vi sier eller skriver: Den som presenterer værmeldingen på tv, vil informere seerne. Den som skal holde en bryllupstale, vil gi uttrykk for følelsene sine, og den som utarbeider en reklamekampanje, har til hensikt å påvirke forbrukerne.

Uansett hva det er vi ønsker å formidle, bruker vi ett og samme verktøy, nemlig språket vårt. Vi sier at språket har

- en **informativ** funksjon fordi det sier noe om virkeligheten.
- en **ekspressiv** funksjon fordi det forteller noe om oss selv.
- en **appellativ** funksjon fordi det påvirker den vi snakker med eller skriver til.

Bilde: NRK

Værmeldingen - mer enn informasjon!

Et eksempel: værmeldingen

Vanligvis er det slik at en bestemt språkfunksjon dominerer i en tekst, det vil si at vi oppfatter den som den viktigste. For eksempel ser vi værmeldingen på fjernsyn fordi vi ønsker å vite hvordan været blir neste dag. Det er informasjon vi først og fremst er ute etter.

Likevel er også de to andre funksjonene alltid med: Uttrykksmåten til værmelderne røper deres humør og personlighet, den sier noe om dem selv. Dessuten påvirker værmelderne oss gjennom det de sier. De setter oss i godt eller dårlig humør, alt etter hva slags vær de melder.

Vi vil være en del av fellesskapet

Av og til er det ikke så viktig *hva* vi sier, men *at* vi sier noe i det hele tatt. Vi snakker med andre rett og slett for å vise at vi ser dem, og for å bekrefte at vi er venner. Noen forskere mener at denne siden ved språket er så viktig at vi kan snakke om en egen **sosial funksjon** i tillegg til de tre andre funksjonene.

Begrepene informativ, ekspressiv, appellativ (og eventuelt sosial) er generelle, men de sier likevel noe vesentlig om hva senderen vil med teksten sin.

Hva er kommunikativ kompetanse?

Fra vi er små, lærer vi hvordan vi skal oppføre oss i forskjellige situasjoner. Vi lærer hva vi kan si til hvem, når, hvor og på hvilken måte. Denne viktige kunnskapen kaller vi kommunikativ kompetanse.

- Vi kommuniserer fra det øyeblikket vi er født – med lyder, med kroppsspråk, og senere med ord.
- Små barn lærer seg hva slags ord som passer i en bestemt situasjon, ofte før de har forstått hva ordene egentlig betyr.

At kommunikativ kompetanse er noe som må læres, oppdager vi gjerne når vi reiser utenlands og skal kommunisere på et fremmed språk. Da er det ofte ikke bare språket som er uvant. Like gjerne kan det være at vi lurer på hvordan vi skal oppføre oss i en konkret situasjon: Skal vi bruke du- eller De-form overfor voksne vi ikke kjenner? Hva sier vi dersom vi har dultet bort i en person på gata?

Konvensjoner

Reglene for hvordan vi skal oppføre oss i bestemte situasjoner, kaller vi konvensjoner. Ulike kulturer kan ha ulike konvensjoner for oppførelse. I mange land brukes for eksempel ordet "takk" mye oftere enn i Norge. En nordmann på besøk kan oppfattes som uhøflig dersom han ikke retter seg etter denne konvensjonen.

Roller

Når vi kommuniserer med hverandre, går vi inn i bestemte roller. En ungdom kan for eksempel ha elevrollen i forhold til læreren, storebrorrollen i forhold til lillesøster eller ekspeditørrollen i forhold til en kunde i butikken der han arbeider etter skoletid. Med rollen følger det forventninger til hvordan vi skal oppføre oss. Rollene avgjør blant annet hvem som får lov til å styre kommunikasjonen.

Personen som styrer kommunikasjonen, har en **overordnet eller dominerende rolle**. For eksempel vil en politibetjent som har stanset en fartssynder, ha en dominerende rolle og styre samtalen. Personen som har kjørt for fort, vil i de fleste tilfeller påta seg en **underordnet rolle** og vise ydmykhet for å slippe mer straff enn nødvendig.

En uformell samtale

Venner som prater sammen, har gjerne **likeverdige roller** i samtalen. Det vil si at alle har like stor rett til å styre den om de vil. Å vite hvilken rolle en situasjon krever, hører også med til den kommunikative kompetansen.

Kontekst

Ordet kontekst betyr "sammen med teksten", altså "sammen med det som blir sagt eller skrevet". Konteksten er den konkrete situasjonen som kommunikasjonen foregår i. Både tid, sted og roller er en del av konteksten. Skal vi lykkes med kommunikasjonen, må vi ta hensyn til konteksten. Sagt på en annen måte: Kommunikativ kompetanse er evnen til å forstå hva situasjonen krever av språkbruk og oppførsel ellers.

Når vi skal beskrive konteksten, skiller vi gjerne mellom **formelle** og **uformelle** situasjoner. I uformelle situasjoner opptrer vi som privatpersoner, for eksempel ved kjøkkenbordet hjemme eller i vennegjengen. Da kjenner vi menneskene vi snakker med, og det stilles ikke så mange spesielle krav til hvordan vi skal oppføre oss, annet enn at vi følger vanlig folkeskikk.

Opphavsmann: [Høgskolen i Bergen](#)

I formelle situasjoner derimot er vi ikke bare "oss selv". Da er vi for eksempel arbeidstakere på jobb, elevrådsrepresentanter på et møte, pasienter hos legen eller undersåtter på audiens hos kongen. Disse rollene krever vanligvis en bestemt oppførsel og språkbruk.

To ulike kommunikasjonsformer

Tale og skrift er to grunnleggende former for kommunikasjon. Felles for dem begge er at vi bruker ord for å kommunisere. Men en skriftlig tekst er vanligvis et bearbeidet, ferdig produkt, mens en samtale er en prosess der teksten blir til mens vi snakker. Derfor stiller tale og skrift ulike krav til deltakerne i kommunikasjonen.

Fotograf: [Berit Roald](#)

- Teksten blir til mens vi snakker!

Muntlig kommunikasjon

Den eldste kommunikasjonsformen vår er samtalen. Det er den vi lærer først og bruker mest, og den illustrerer godt hva som særpreger muntlig kommunikasjon.

Dialogisk

Samtaler er dialogiske, det vil si at vi har anledning til å gi hverandre tilbakemeldinger underveis. Vi bytter dessuten hele tiden mellom rollene som taler og lytter.

Her-og-nå-situasjon

I samtaler trenger vi ikke alltid uttrykke oss helt utfyllende og presist, blant annet fordi vi straks kan spørre om noe er uklart. Dessuten er det oftest lettere for oss å forklare noe når den andre befinner seg på samme sted som oss. Da er vi nemlig ikke avhengig av ordene alene for å kommunisere. Vi kan for eksempel peke på personer og gjenstander i nærheten, vi kan demonstrere en arbeidsprosess, og vi kan bruke kroppsspråket - blikk, ansiktsuttrykk og gester - for å tydeliggjøre hva vi mener. Vi utnytter her-og-nå-situasjonen.

Mindre planlegging

Vi har ikke så mye tid til å planlegge språkbruken når vi snakker. Derfor er det vanlig at vi nøler (*æh, hmm*), leter etter de rette ordene, avbryter oss selv og gjentar ting.

Regler

Samtalen har sine konvensjoner eller regler. Noen viktige regler er

- at deltakerne snakker én om gangen
- at de bytter på å føre ordet
- at de ikke avbryter den som snakker
- at de viser respekt for hverandre og unngår å virke overlegne
- at de gir signaler om at de lytter og følger med
-

Småord signaliserer respekt

Småord som *jo, liksom, så, bare*, små pauser og nølinger er tegn på varsomhet og respekt. De viser at vi ikke ønsker å "overkjøre" samtalepartneren. Uttrykk som *ikke sant, skjønner du* skaper kontakt og viser at det er viktig for oss hva den andre mener. Motsatt bruker vi uttrykk som *hm, ja, sier du det* for å vise at den andre har vår oppmerksomhet.

Avbrytelser

En av grunnreglene for god muntlig kommunikasjon er at vi ikke avbryter hverandre. Men når vi snakker med nære venner, avbryter vi hverandre stadig vekk, vi til og med fullfører setninger for

hverandre, uten at vi oppfatter avbrytelsene som manglende respekt. Snarere tvert om: de kan signalisere at vi har et nært forhold og forstår hverandre veldig godt.

- Når vi skriver, har vi mer tid til å planlegge teksten, og vi kan endre den.

Skriftlig kommunikasjon

Skriftlig kommunikasjon tillater oss å kommunisere mer uavhengig av tid og sted enn samtalen gjør.

Monologisk

Vi sier at skriftlig kommunikasjon er monologisk fordi vi vanligvis ikke kan gi direkte, fortløpende tilbakemelding på en skriftlig tekst.

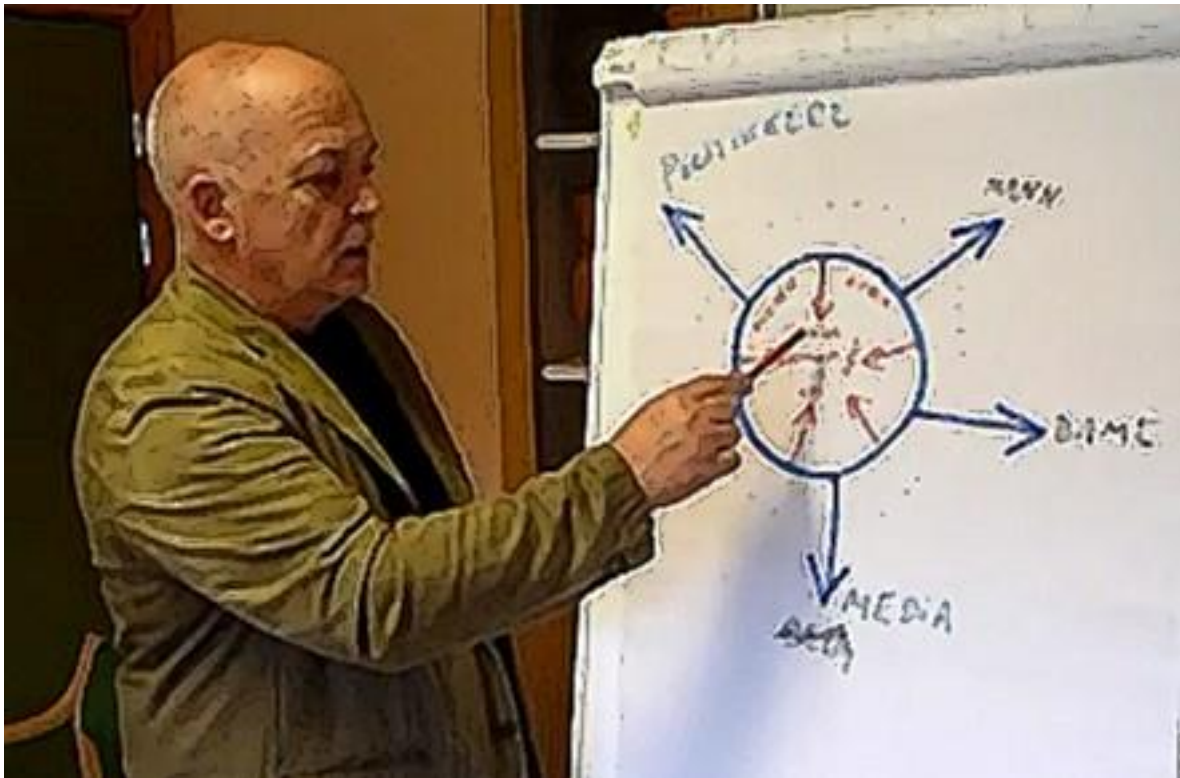
Planlagt

Når vi skriver, kan vi planlegge teksten og forbedre den før vi sender den fra oss. Vi bruker en større del av ordforrådet vårt, og vi varierer gjerne setningsbygningen mer.

Ingen her-og-nå-situasjon

Når vi leser en tekst, får vi ingen hjelp i form av kroppsspråk og annen ikke-verbal kommunikasjon. Vi kan vanligvis heller ikke spørre senderen om tilbakemelding underveis. Vi er nødt til å tolke teksten på egen hånd og har bare våre egne kunnskaper å støtte oss til.

.....

Hva betyr egentlig «En tekst»? Hva kan være «en tekst» ?

[Se denne videoen:](#)

[Se så denne videoen:](#)

[Deretter ser du denne videoen:](#)

Utvalg og tilrettelegging: [Ulf Skauli](#)